

ZIJN & HEBBEN ALS HULPWERKWOORDEN VAN TIJD

1. Inleiding

- Zinnen (1a => 4a) hieronder staan in een voltooide tijd (i. c.: perfectum / V.T.T. of plusquamperfectum / V.V.T.).
- Vergelijk eens even **welke hulpwerkwoorden** er gebruikt worden in het **Nederlands** en in de corresponderende zinnen in het **Frans** en het **Engels**:
 - (1a) René heeft een nieuwe auto gekocht.
 - (1b) René a acheté une nouvelle voiture.
 - (1c) René has bought a new car.

 - (2a) Ze is onmiddellijk naar huis gegaan.
 - (2b) Elle est rentrée chez elle immédiatement.
 - (2c) She has gone home immediately.

 - (3a) Elena is twee kilo afgevallen.
 - (3b) Eléna a perdu deux kilos.
 - (3c) Elena has lost two kilos.

 - (4a) Het jongetje had zich achter een boom verborgen.
 - (4b) Le petit garçon s'était caché derrière un arbre.
 - (4c) The little boy had hidden behind a tree.
- De voltooide tijden bestaan in het Nederlands uit een **PV** en een **VR**.
- De **PV** is een vorm van een hulpwerkwoord van tijd en de **VR** is een voltooid deelwoord.
- Anders dan in het Engels (dat alleen één hulpwerkwoord van tijd kent), bestaan er in het Nederlands twee hulpwerkwoorden van tijd, nl. "hebben" en "zijn".
- Zoals blijkt uit de eenvoudige voorbeelden hierboven (1->4) correspondeert het gebruik van "hebben" (of "zijn") soms met het gebruik van "avoir" en "être" [zie voorbeelden (1) en (2) hierboven], maar dat is lang niet altijd het geval [zie voorbeelden (3) en (4)].
- Om een lang verhaal kort te houden, stellen we de **volgende (vuist)regel** voor: je leert in welke gevallen het hulpwerkwoord « zijn » gebruikt wordt (20%) en in de andere gevallen gebruik je « hebben » (80%).

✚ 2. « Zijn » als hulpwerkwoord van tijd: algemene principes

■ 2.1. "Zijn" wordt o.a. met de volgende frequente werkwoorden gebruikt:

- "beginnen", "blijken", "blijven";
- "komen", "gaan";
- "blijven" en "blijken";
- "gebeuren", "geschieden";
- "vergeten";
- "worden" en "zijn";
- "lukken", "mislukken", "slagen" (en de composita waarmee deze werkwoorden eventueel worden gevormd):

- Waar ben je toch al die tijd geweest?
- Opeens is hij ziek geworden.
- De les is om twee uur begonnen.
- Wat is er toen gebeurd?
- Toen was het kwaad al geschied.
- Hoe heten ze? Ik ben haar naam vergeten.
- Ik ben er niet in geslaagd de nummers te onthouden.
- Ik heb het een paar keer geprobeerd, maar het is mij niet gelukt.
- Hij is als professioneel voetballer mislukt.

- Ze is de hele dag thuis gebleven.
- Ze zijn de hele nacht opgebleven.
- Ik ben de hele dag thuisgebleven.

■ 2.2. "Zijn" wordt verder met intransitieve werkwoorden gebruikt die een **verandering van toestand** uitdrukken waarin het onderwerp zich bevindt; soms is dat een verandering in de psychische toestand, soms een verandering in de fysische toestand.

- Hij is twee keer gevallen.
- Ik ben toen erg geschrokken.
- Hoe laat is ze vertrokken?
- Het water is vannacht bevroren.
- Na een langdurige ziekte is opa vannacht gestorven.
- De dief is in de nacht spoorloos verdwenen.
- Wanneer is dat boek verschenen?
- Zijn theorieën zijn hopeloos verouderd.
- Meteen na de start zijn een paar renners uit het peloton ontsnapt.

- Let er ook op dat dit eveneens geldt voor samengestelde werkwoorden (composita):
 - Vannacht is de populier voor ons huis omgevallen.
 - Het eerste contact is jammer genoeg tegengevallen.
 - Is de reis meegevallen?
 - Ik vrees dat ze nog niet is opgestaan.
 - Is de laatste renner al aangekomen?
 - Zoiets was me nog nooit overkomen.

■ 2.3. Met intransitieve werkwoorden die een **verplaatsing** uitdrukken.

Let eerst even op het verschil tussen een **beweging** (bv. "lopen", "rijden", "springen") en een **verplaatsing** ("teruglopen", "naar Parijs rijden", "over de muur springen"). Een verplaatsing impliceert dat er twee aanwijsbare plaatsen zijn: (i) de plaats waar het onderwerp zich bevindt en de plaats waar het (vb.) naartoe gaat (of vandaan komt).

- Vergelijk eens even:
 - **lopen**
 - (a) Ik ben naar de stad gelopen.
 - (b) Zo lang heb ik nog nooit gelopen.
 - **wandelen**
 - (a) Ik ben naar het bos gewandeld.
 - (b) Ik heb op het strand gewandeld.
 - **rijden**
 - (a) Ze zijn meteen weggereden.
 - (b) Ze hebben heel lang / vlug gereden.
 - **fietsen**
 - (a) Ik ben naar het station gefietst.
 - (b) Ik heb in de stad gefietst.

- M.a.w. "hebben" wordt gebruikt als de nadruk gelegd wordt op (vb.) de duur van de handeling (lang / twee uur / enz.) of op de plaats waar "het" gebeurt (op het strand / in de stad / enz.) of nog de manier (vlug) waarop de handeling plaats heeft gevonden.

- Met "zijn" is er altijd sprake van twee aanwijsbare plaatsen (wat we hier gemakshalve een **verplaatsing** genoemd hebben tg. een **beweging**).

- Let erop dat die "**verplaatsing**" op verschillende manieren kan worden uitgedrukt:
 - a) soms wijst de semantiek van het werkwoord op die verplaatsing :
Denk aan "vertrekken", "komen", "gaan" en de daarmee gevormde composita:
 - Ze zijn om halfnegen vertrokken.
 - Met wie is ze gekomen?
 - Ze is zojuist aangekomen.
 - Ik ben naar het station gegaan.
 - Wie is met haar meegegaan?
 - b) soms is die verplaatsing geïmpliceerd door een scheidbaar partikel :
Vergelijk:
 - We hebben twee uur gereden.
 - Hij is meteen teruggereden.
 - Ze is met ons meegereden.
 - Ze is meteen weggereden.
 - c) soms staat in de zin een aanvulling van richting :
 - Hebben jullie lang met die wagen gereden?
 - Ze zijn naar Antwerpen gereden.
 - Ze zijn tot aan zee gereden.

✚ 3. In de andere gevallen wordt dus “hebben” gebruikt

- Franstaligen moeten speciaal letten op het gebruik van “hebben” met reflexieve werkwoorden:
 - Vergelijk:
 - Hij heeft zich twee keer vergist.
 - Il s'est trompé deux fois
 - Ik heb me verschrikkelijk verveeld.
 - Je me suis ennuyé(e) terriblement.
 - Ik heb me echt geamuseerd.
 - Je me suis vraiment amusé(e)

✚ 4. Specifieke gevallen

- **4.1.** In principe worden de transitieve werkwoorden met « hebben » vervoegd, maar er zijn een paar uitzonderingen:

- **beginnen, tegenkomen, naderen en kwijtraken**

- Na mijn studie ben ik in Griekenland een eigen zaak begonnen.
- We wonen allebei in Laken, maar ik ben hem nog nooit tegengekomen.
- Voor de zoveelste keer ben ik mijn paraplu kwijtgeraakt.
- We waren Parijs genaderd toen er zich een hevige ontploffing voordeed.

- **4.2. vergeten**

- (i) “vergeten” wordt met “hebben” gebruikt in de betekenis van “er (op een bepaald moment) niet aan denken / gedacht te hebben” .

- Ik heb mijn paraplu in de trein vergeten.
- Ze was kwaad omdat hij vergeten had haar op te bellen.

- (ii) “zijn” wordt dan gebruikt als “vergeten” de betekenis krijgt van “uit het geheugen zijn”, “iets niet meer weten”.

- Neem het mij niet kwalijk, maar ik ben uw naam vergeten.
- Ik ben de code vergeten! Stom, niet?

- In de praktijk blijkt echter dat “zijn” altijd gebruikt mag worden:

- Ik ben/heb mijn sleutels vergeten.
- Ik ben/heb mijn paraplu in de trein vergeten.
- Ze was kwaad omdat hij vergeten had/was haar op te bellen.

- **4.3. verliezen**

- (i) Als “verliezen” (i) een letterlijke betekenis heeft, (ii) of gewoon “niet winnen” betekent, wordt “hebben” gebruikt:

- Anderlecht heeft van Austria Wien met 0-2 verloren.
- Ze was kwaad omdat hij voor de zoveelste keer de sleutels had verloren.

- (ii) Het blijkt echter dat “zijn” steeds vaker gebruikt wordt.
Het is zelfs de regel met “iets of iemand uit het oog verliezen”.

- Ik ben blijkbaar mijn portefeuille verloren.
- We zijn elkaar jarenlang uit het oog verloren.

■ 4.4. volgen en composita

- (i) Als werkwoord van plaats (beweging of verplaatsing) gedraagt "volgen" zich net zoals de andere werkwoorden van verplaatsing (zie hierboven 2.3)
 - De hond was me tot op straat gevolgd.
 - De politie heeft hem wekenlang gevolgd.
- (ii) In de andere betekenissen wordt "hebben" gebruikt:
 - Ik heb het nieuws de laatste tijd slechts sporadisch gevolgd.
 - Dat komt omdat je de aanwijzingen niet *hebt* gevolgd.
- (iii) De afgeleide en samengestelde vormen worden met "hebben" vervoegd:
 - Waarom heb je het advies van de dokter niet (op)gevolgd?
 - Deze 'jeugdzone' heeft hem zijn hele leven achtervolgd.
 - Ze heeft de journalist wegens laster vervolgd.

■ 4.5. met dubbele infinitief

- Als de VR uit een dubbele infinitief bestaat, hangt de keuze van het hulpwerkwoord van tijd in principe af van de eerste infinitief:

Ze	zijn is	over het probleem	KOMEN GAAN BLIJVEN	praten	.
Ik	ben				
Ze	hebben heeft	over het probleem	kunnen willen durven	praten	.
Hij					

- Het blijkt echter dat de keuze ook kan afhangen van de tweede infinitief (o.a.) als de eerste een van de volgende werkwoorden is : **moeten, mogen, kunnen, willen.**
- Beide constructies blijken dus grammaticaal correct:

Ze	is heeft	niet naar de fuif niet op de fuif	kunnen mogen willen	KOMEN BLIJVEN	.
Ik	heb ben	naar de winkel	moeten	GAAN	.